

MICHEL
TOURNIER

Meteorii

Traducere din limba franceză, postfață și note de
Irina Bădescu



Pietrele sunătoare

În ziua de 25 septembrie 1937, un curent de perturbații circulând dinspre Terra Nova spre Marea Baltică împingea în Culoarul Mânecii mase de aer oceanic cald și umed. La ora 17 și 19 minute, o pală de vânt dinspre vest-sud-vest ridică poalele bătrânei Henriette Puysoux care își culegea cartofii din câmp, făcu să pocnească storul Cafenelei Amicilor din Plancoët, închise brutal unul dintre obloanele casei doctorului Bottereau de la marginea pădurii din Hunaudaie, întoarse opt pagini din *Meteorii* lui Aristotel, cartea pe care o citea Michel Tournier pe plaja de la Saint-Jacut, stârni un nor de praf și de paie tocate pe drumul către Plélan, azvârli o ploaie de stropi pe fața lui Jean Chauvé, care își îndrepta barca spre golfulețul Arguenon, umflă și învârti pe frânghia pe care se aflau la uscat rufele familiei Pallet, porni motorașul eolian de la ferma Les Mottes și smulse un pumn de frunze aurii din mestecenii albi din grădina de la Cassine.

Soarele începuse să coboare în spatele dealului unde săracii cu duhul de la Sainte-Brigitte culegeau ochiul-boului și cicori sălbatice care, prinse în buchete neîndemânatică, aveau să se adune maldăr, în ziua de 8 octombrie, la picioarele statuii celei ce le era patroană. Partea asta a golfulețului Arguenon, îndreptată spre est, nu primește vântul marin decât dinspre uscat, astfel încât Maria-Barbara regăsea în cețurile sărate ale marelor de septembrie mirosul acru de

frunze uscate puse pe foc venind de pretutindeni dinspre hinterland. Așternu un șal peste cei doi gemeni ghemuiți unul într-altul în același hamac.

Câți ani să aibă? Cinci ani? Nu, pe puțin șase. Ba nu, au șapte ani. Tare e greu să-ți amintești vârsta copiilor! Cum să-ți aduci aminte de ceva care se schimbă întruna? Mai ales când era vorba deăștia doi, atât de firavi, atât de necopți. De altminteri, imaturitatea, această rămânere în urmă a ultimilor doi copii ai ei o liniștește pe Maria-Barbara și îi dă siguranță. I-a alăptat vreme mai îndelungată decât pe toți ceilalți copii. S-a emoționat într-o zi citind că mamele eschimos le dădeau să sugă copiilor până când ei ajungeau în stare să mestece peștele înghețat și carnea afumată — adică, până la trei sau patru ani. Aștia doi cel puțin nu învață neapărat să umble ca să se îndepărteze de mama lor. Dintotdeauna a visat la un copil care să vină spre ea, pășind drept pe piciorușe, și care, autoritar, să-i descheie bluza cu amândouă mâinile, să scoată afară plosca din carne și să bea cum bea un bărbat din sticlă. Adevărul este că ea n-a știut niciodată prea bine să desprindă din pruncul de țâță bărbatul, soțul, amantul.

Copiii ei... Mama aceasta perpetuă nu știe bine câți sunt la număr. Nu vrea să știe. Nu vrea să numere, așa cum nu a vrut, ani în șir, să citească pe chipul celor din jur o muștrare crescândă, o amenințare ascunsă. Sterilizată. Nașterea gemenilor a necesitat o scurtă anestezie. Să se fi profitat, oare, de ocazie pentru a comite cumplitul atentat? Să se fi pretat Edouard la un complot ca acesta? Adevărul este că, de atunci, ea nu a mai născut. Vocația ei maternă pare să se fi stins în nașterea asta dublă. De obicei, ea începe să se neliniștească de îndată ce ultimul născut ajunge să fie înțârcat. Face parte

din acel soi de femei care nu sunt fericite și echilibrate decât fiind însărcinate sau alăptând. S-ar părea însă că gemenii i-au adus împlinirea definitivă. Poate că există „mame gemelare“ pentru care orice copil e pe jumătate ratat, câtă vreme nu se naște însoțit de un frate-asemenea...

Un concert de lătrături și de râsete. Sosește Edouard. Călătoria lui la Paris a durat mai puțin decât de obicei. Oare să-și fi pierdut, cu vârsta, gustul pentru escapade în Capitală? S-a dus sus, la Cassine, să se schimbe. După care va veni să o salute pe Maria-Barbara. Se va apropia în vârful picioarelor prin spatele șezlongului. Își va apleca fața spre a ei și se vor privi cu capetele într-o parte. O va săruta pe frunte și va veni să se așeze drept în fața ei, înalt, zvelt, elegant, plin de sine, cu un zâmbet tandru și ironic pe care va părea că își pune arătătorul, parcă spre a i-l arăta mai bine, netezindu-și mustața tunsă scurt.

Edouard este cel de-al doilea soț al Mariei-Barbara. Pe primul abia dacă l-a cunoscut. Chiar, oare, de ce o fi murit? Pe mare, bineînțeles, de altminteri, era ofițer secund în Marina comercială. Dar de boală sau într-un accident? Își aduce aminte ca prin ceață. Poate că el a dispărut, pur și simplu, pentru că nevastă-sa era atât de absorbită de prima ei sarcină, încât și uitase de efemerul ei autor.

Prima ei sarcină... Abia în ziua când tânăra femeie a aflat că așteaptă un copil, abia atunci a început adevărata ei viață. Înainte, erau părinții, adolescența, așteptarea cu pânțelele plat și înfometat. Apoi, sarcinile nu vin una după alta, se topesc toate într-una singură, devin o stare normală, fericită, ici-colo întreruptă de scurte vacanțe pline de spaimă. Puțin îi păsa de bărbat, de semănător, de cel care dădea mărunțul bobârnac ce declanșa procesul creator.

Gemenii încep să se miște scâncind, și Maria-Barbara se apleacă asupra lor cu inima strânsă, din nou, de ciudata metamorfoză pe care momentul trezirii o provoca pe fața lor. Dorm și, așa redați intimității lor celei mai adânci, reduși la ceea ce au în ei mai profund și mai statornic — reduși, adică, la *fondul lor comun* —, sunt de nedeosebit. E unul și același trup împletit cu dublul său, același chip cu pleoapele la fel închise, arătându-și în același timp fața și profilul drept, cea dintâi, rotundă și senină, cel de-al doilea, uscat și pur, amândoi zidiți într-un refuz unanim a tot ce nu e celălalt. Așa îi și simte Maria-Barbara cel mai aproape de ea. Asemănarea lor desăvârșită e imaginea însăși a limburilor matriciale de unde au ieșit. Somnul le restituie acea inocență originară în care se confundă. E adevărat că tot ceea ce îi îndepărtează unul de celălalt îi îndepărtează și de mama lor.

Pala de vânt a trecut peste ei, și sunt amândoi străbătuți de unul și același fior. Se desprind unul de altul. Cele înconjurătoare pun iarăși stăpânire pe simțurile lor. Se întind, și cele două chipuri răspund diferit la chemarea vieții exterioare, devin chipurile a doi frați: Paul, sigur de el, voluntar, autoritar, Jean, neliniștit, deschis, curios.

Jean-Paul se ridică în capul oaselor și spune: „Mi-e foame“. De vorbit a vorbit Paul, dar Jean, ascuns în spatele lui, întinzându-se ca și el către Maria-Barbara, i-a însoțit cererea care, astfel, a fost lansată de ei împreună.

Maria-Barbara ia un măr dintr-un coș de răchită și i-l întinde lui Paul. Copilul îl respinge mirat. Ea apucă un cuțit de argint și taie fructul în două, ținându-l în mâna stângă. Lama se înfige cu un scrâșnet în gulerașul celor cinci frunzulițe uscate, răsfrânt în scobitura de pe partea interioară a mărului. Un pic de spumă albă mustește pe

marginile cojii tăiate de lama cuțitului. Cele două jumătăți se despart, le mai ține încă legate doar codița scurtă de lemn. Carnea umedă și catifelată înconjoară un locaș tare, în formă de inimă, în care sunt incrustați doi sâmburi bruni, ceruiți. Maria-Barbara dă fiecărui geamăn câte o jumătate. Fiecare își cercetează cu atenție partea și, fără o vorbă, fac schimb. Ea nu caută să priceapă sensul acestui mic ritual, despre care știe doar că nu este o simplă toană de copil. Cu gura plină, gemenii încep unul dintre acele lungi și misterioase conciliabule, în limba secretă numită în familie *eoliană*. Trezirea i-a despărțit pentru o clipă, smulgându-i din devălmășia somnului. Acum, ei își creează din nou intimitatea gemelară, potrivindu-și cursul gândurilor și al sentimentelor prin schimbul acesta de sunete mângâietoare, din care poți înțelege, după voie, cuvinte, tânguiri, râsete sau doar simple semnale.

Un cocker roșcat năvălește pe pajiște și dă roată în salturi voioase „taberei“ Mariei-Barbara. Un cap se apleacă peste ea, de-a-ndăratelea, o sărutare îi pică pe frunte.

— Bună seara, draga mea.

Edouard stă acum în fața ei, înalt, subțire, elegant, plin de sine, cu chipul luminat de un zâmbet tandru și ironic pe care pare a-l sublinia cu degetul, netezindu-și mustața tunsă scurt.

— Nu te așteptam așa devreme, spune ea. E o surpriză plăcută. Parisul te distrează mai puțin, din ce se pare.

— Știi doar că nu mă duc la Paris numai ca să mă distrez.

Minte. Și ea știe. Și el știe că ea știe. Jocul acesta de oglinzi e ritualul lor, reluarea la nivelul perechii conjugale a marelui joc gemelar căruia Jean-Paul tocmai îi inventează cu răbdare regulile, o reluare trivială și superficială, asemenea

iubirilor între servitori care, în unele piese de teatru, dublează, în registru comic, iubirile sublime ale prințului și prințesei.

Cu cincisprezece ani în urmă, Edouard a silit-o pe Maria-Barbara să aleagă împreună cu el și să aranjeze un apartament frumos în Insula Saint-Louis. Țasta era — zicea el — pentru când fugeau de acasă, în chip de porumbei — restaurant de lux, teatru, cină. Să fi uitat — sau numai să se fi prefăcut că a uitat — lipsa de interes a Mariei-Barbara pentru deplasări, pentru Paris, pentru aventuri? Ea a acceptat să intre în joc, din bunăvoință, din lene, a vizitat, s-a hotărât, a semnat, a aranjat, dar din clipa când a plecat ultimul meșter, nu a mai pus piciorul în Insula Saint-Louis, lăsându-i lui Edouard cale liberă pentru întâlnirile lui de afaceri. Întâlnirile astea, foarte curând, s-au înmulțit, s-au prelungit. Edouard dispărea săptămâni întregi, lăsând-o pe Maria-Barbara în compania copiilor și atelierelor de la Pietrele Sunătoare în seama contramaistrului Guy Le Plorec. Cel puțin în aparență, ea se resemnase în privința acestor absențe, fiind absorbită de îngrijirea grădinii, de supravegherea cerului, de cotețele păsărilor, de mulțimea copiilor ei, printre care se amestecau întotdeauna săracii cu duhul de la Sainte-Brigitte, și mai ales de gemenii a căror prezență radioasă era de-ajuns pentru a o împăca.

Se ridică și, ajutată de Edouard, strânge obiectele familiare care, prin tradiție, o înconjoară în după-amiezile petrecute în șezlong. Ochelarii ei cu brațele îndoite așezați peste un roman — același, de luni de zile —, coșul unde își așază împletitura începută care devenise inutilă din cauza improbabilității unei noi nașteri, șalul căzut în iarbă pe care și-l aruncă pe umeri. Apoi, lăsând în seama Mélinei

strânsul scaunelor, meselor și hamacului, o pornește cu pas greoi, sprijinindu-se de brațul lui Edouard, pe cărarea accidentată ce urcă șerpuind spre Cassine, pe care gemenii se avântă ciripind.

Cassine e o construcție vastă, destul de neobișnuită, așa cum sunt majoritatea caselor în Bretania de Sus, fiind, la origine, o fermă veche și sărăcăcioasă, ridicată la sfârșitul secolului trecut la rangul de locuință burgheză de către stăpânii domeniului Pietrele Sunătoare. Din trecutul ei modest se mai păstrează încă pereții din chirpici — granitul apărând doar la colțuri, la ramele ușilor și ferestrelor și la temelie —, un acoperiș țuguiat în două ape, pe care paiele au fost înlocuite cu țigle cenușii, o scară exterioară ce duce până în pod. Podul a fost amenajat de Edouard în chip de camere pentru copii; lumina pătrunde prin patru ferestruici ieșite puternic în afară, având propriul lor acoperiș a cărui pantă frontală formează o copertină. Edouard și-a înghesuit toată progenitura în acest pod, unde abia dacă s-a aventurat de trei ori în douăzeci de ani. Își făcuse visuri, crezând că parterul avea să rămână domeniul privat al cuplului Surin, locul unde Maria-Barbara ar fi consimțit pentru o clipă să uite că e mamă, pentru a redeveni soție. Dar podul acesta, unde domnea o harababură vie și tainic rânduită conform personalității fiecăruia și rețelei lui de relații cu ceilalți, exercita asupra ei o atracție irezistibilă. Toți copiii ei care, crescând, îi scăpaseră din mână, pe toți îi regăsea în brambureala asta afectuoasă, încât o uita Dumnezeu acolo, în mulțimea pestriță de jocuri și somnuri. Trebuia ca Edouard s-o trimită pe Méline după ea ca să consimtă să coboare înapoi la el.

Sainte-Brigitte, o instituție destinată tinerilor handicapați, împărțea cu fabrica de țesături, pe cealaltă parte a șoselei,

clădirile fostei Mănăstiri a Ordinului Guildo, dezafectată din 1796. Tinerii dispuneau de localurile de serviciu — foste dormitoare, săli de mese, ateliere de lucru, infirmerie și sală de judecată —, la care se adăuga, bineînțeles, folosința grădinilor ce coborau în pantă lină spre Cassine. Atelierele fabricii ocupau palatul abațial, apartamentele cavalerilor ordinului, grupate în jurul grădinii interioare, ferma, grajdurile și biserica a cărei clopotniță-turn, năpădită de licheni aurii, se vede de la Matignon până la Ploubalay.

Mănăstirea Guildo a cunoscut ceasurile ei de glorie și de cumplită suferință în vremea dezastrului Albilor din 1795. Debarcarea la Carnac a unei armate regaliste, la 27 iunie, fusese precedată de o acțiune de diversiune în golful râului Arguenon. Acolo, un grup înarmat, debarcat înaintea celorlalți, provocase pierderi grele în rândul trupelor republicane, după care se retrăsese în mănăstirea al cărei consiliu de canonici era de partea Albilor. Dar victoria lui Hoche asupra lui Cadoudal și a aliaților săi pecetluise soarta șuanilor din Guildo, a căror plecare fusese întârziată din pricina refluxului. Mănăstirea fusese luată cu asalt în ajunul zilei de 14 iulie, iar cei cincizeci și șapte de prizonieri albi fuseseră împușcați și îngropați în grădina interioară, transformată în groapă comună. În anul următor, decretul privitor la dezafectare nu a făcut decât să consfințească dispariția Mănăstirii Guildo, reală în fapt de la dispariția călugărilor săi.

Fabrica își instalase birourile în apartamentele canonicilor. Peste grădina interioară fusese așezat un acoperiș ușor, pentru ca ea să poată servi drept antrepozit pentru sulurile de pânză și pentru lăzile cu bobine, iar saltelăria, mai nouă, fusese înghesuită în fostele grajduri refăcute de

mântuială. Inima fabricii se afla în naosul bisericii, unde zbârnâiau douăzeci și șapte de războaie mânuite de un roi de muncitoare în halate cenușii, cu părul strâns sub basmale colorate.

Fabrica, Sainte-Brigitte și, în josul pantei, de cealaltă parte a drumeagului ce cobora spre plaja celor Patru Văi, ferma Cassine, locuită de marele trib Surin alcătuiau laolaltă ansamblul Pietrele Sunătoare, un ansamblu, în principiu, destul de heteroclit și care nu avea alt motiv să formeze un tot organic decât puterea obișnuinței și a viețuirii tuturor împreună. Copiii Surin erau în ateliere sau la Sainte-Brigitte ca la ei acasă, lumea se obișnuise să-i vadă pe nevinovați bălăbănindu-se prin fabrică și amestecându-se printre cei de la Cassine.

Unul dintre ei, Franz, a fost o vreme tovarășul nedespărțit al gemenilor. Maria-Barbara era însă cea care întreținea cu nevinovații relațiile cele mai tandre. Se apăra pe cât îi stătea în puteri de chemarea, de o violență teribilă, ce venea dinspre acea ciurdă bolnăvicioasă, fără apărare, de o simplitate animalică. De câte ori, în grădină fiind sau în casă, nu simțea niște buze lipindu-i-se pe mâna lăsată în voie! Atunci, cu gesturi blânde, mângâia o ceafă, un creștet, fără a-și întoarce privirea spre față, cu o expresie de batracian, îndreptată spre ea cu adorație. Trebuia să se apere, să se țină tare, căci știa prea bine ce forță dulceagă, irezistibilă, necruțătoare putea emana dinspre dealul nevinovaților. O știa din exemplul câtorva femei venite, uneori, din întâmplare, pentru scurt timp, pentru un stagiu, din curiozitate sau din conștiință profesională, ca educatoare dornice să cunoască metodele folosite cu tinerii handicapați. La început, era o perioadă de acomodare în care nou-venita

trebuia să facă un efort pentru a-și depăși repulsia stărnită, fără voia ei, de urâtenia, stângăcia, uneori, murdăria acelor copii, față de care te simțeai complet descumpănit, cu atât mai mult cu cât, așa anormali cum erau, nu erau, de fapt, bolnavi, ba cei mai mulți erau chiar mai zdraveni decât media copiilor normali; de parcă natura, punându-i la o încercare atât de grea, i-ar fi cruțat de bolile obișnuite. Totuși, otrava acționa pe nesimțite, încât mila primejdi-oasă, tentaculară, tiranică își învăluia prada cu tot cu inimă și cu rațiune. Unele plecau cu un efort disperat, cât mai era încă timp să se smulgă din strânsoarea ucigașă și să aibă în continuare doar relații echilibrate cu femei și bărbați obișnuiți, întregi și autonomi. Dar formidabila slăbiciune a săracilor cu duhul înfrângea acea ultimă tresărire și, supunându-se chemării mute, dar imperioase care venea dinspre Sainte-Brigitte, se întorceau învinse, știindu-se de atunci înaintea prizoniere pe viață, pretextând, cu toate acestea, un nou stagiu, cercetări suplimentare, felurite proiecte de studiu cărora nimeni nu le dădea crezare.

*

Căsătorindu-se cu Maria-Barbara, Edouard devenise directorul și principalul acționar al fabricii de textile de la Pietrele Sunătoare, de care socrul său abia aștepta să scape. Cu toate astea, el s-ar fi arătat foarte surprins dacă i s-ar fi spus că se căsătorise din interes, într-atât i se părea de la sine înțeles ca interesele să meargă mână în mână cu înclinațiile sale. De altminteri, întreprinderea s-a dovedit foarte curând a fi o sursă de amare dezamăgiri. Într-adevăr, cele douăzeci și șapte de războaie din fabrică erau un model foarte vechi, și singura speranță de a salva întreprinderea era să investești

o avere pentru a reînnoi întreg utilajul. Din nefericire, la criza traversată de economia occidentală se adăuga neliniștea stârnită de o schimbare tehnică profundă și nesigură care afecta, în acea perioadă, întreaga industrie textilă. Era vorba mai ales de războaiele de țesut circulare, însă acestea constituiau o inovație revoluționară, iar primii utilizatori ar fi trebuit să-și asume niște riscuri enorme. De la bun început, Edouard fusese cucerit de una dintre specialitățile fabricii de la Pietrele Sunătoare, grenadina, o țesătură de lână broșată cu mătase, care cădea lejer, luminoasă, transparentă, destinată exclusiv marilor case de modă. Se îndrăgostise de anticul jacard și de echipa de țesători specializați în această țesătură de mare lux și toate strădaniile lui mergeau către această producție cu desfacere restrânsă, cu debușeuri capricioase și aducătoare de beneficii modeste.

Salvarea întreprinderii se sprijinea, de fapt, pe umerii lui Guy Le Plorec, fost mecanic de atelier devenit contra-maistru și îndeplinind și funcția de director adjunct. Dificultăților fabricii de la Pietrele Sunătoare Le Plorec le găsisse o soluție la polul opus grenadinei, și anume adăugând la atelierele de urzit și țesut o saltelărie cu treizeci de darace, care avea meritul de a absorbi o cantitate substanțială din pânza fabricată pe loc. Inovația asta însă îl îndepărtase și mai mult pe Edouard de o întreprindere pândită la tot pasul de neprevăzut și capcane și care, pe deasupra, părea că nu va putea supraviețui decât scufundându-se în trivialitate. În afară de asta, deschiderea saltelăriei mai adusesse și o echipă de lucrătoare fără tradiție meșteșugărească, prea puțin specializate, practicând absenteismul și cerutul de drepturi, și contrastând cu tagma aristocratică și disciplinată a urzitoarelor și țesătoarelor.

Tocmai la acest aspect al micii revoluții făcute de Le Plorec fusese Edouard cel mai sensibil. Pentru un afemeiat ca el, era deopotrivă tulburător și amar faptul că devenise patronul unei întreprinderi cuprinzând două sute treizeci și șapte de lucrătoare. La început, când cutreiera spațiul zgomotos și prăfuit al atelierelor, se simțea stingherit de curiozitatea prefăcută pe care o stârnea și în care se amestecau toate nuanțele de provocare, dispreț, respect și timiditate. Nepricepându-se, la început, să le restituie feminitatea acelor siluete în halate cenușii, cu capul acoperit de basmale colorate, care trebăluiau în jurul mașinilor de lipit țesături sau de-a lungul barelor de la războaiele de țesut, avusese sentimentul că o soartă ironică îl făcuse rege peste un popor de larve. Dar, încetul cu încetul, ochiul i s-a format tot privind la spectacolul femeilor intrând dimineața în ateliere sau părăsindu-le seara, îmbrăcate normal atunci, unele dintre ele grațioase, aproape elegante, îmbujorate la față de răs și sporovăială, cu mișcări mlădioase, plutitoare, îmbietoare. Așa încât se străduia să repereze, de-a lungul traveelor înguste care despărțeau mașinile, cutare sau cutare față căreia îi remarcase silueta afară. Ucenicia asta durase luni în șir, dar dăduse rod bun, iar Edouard se pricepea acum să descopere tinerețea, drăgălășenia, frumusețea sub îmbrăcămintea de lucru și istovirea muncii.

Cu toate acestea, i-ar fi provocat repulsie să-și seducă vreuna dintre lucrătoare, și cu atât mai mult să facă din ea o țitoare oficială și răsfățată. Edouard nu avea, propriu-zis, principii, iar exemplul fratelui său Gustave îi întărea neîncrederea față de morală, temându-se de un puritanism sec care putea duce la cele mai mari aberații. Avea, în schimb, gust, un instinct foarte puternic pentru ceea ce se poate

face — chiar și încălcând toate legile scrise —, fără a tulbura o anumită armonie, dar și pentru ceea ce, dimpotrivă, trebuie evitat ca fiind ceva disonant. Or, armonia asta cerea ca Pietrele Sunătoare să fie domeniul oficial al familiei lui, iar amorurile lui libere să nu-și afle locul potrivit decât la Paris. Și apoi, lucrătoarea rămânea pentru el o ființă care îl tulbura, cu care era imposibil să ai o relație pentru că i-ar fi dat peste cap ideile despre femei. Femeia putea, într-adevăr, să muncească, dar să facă treburi casnice, la rigoare, într-o fermă sau într-o prăvălie. Munca industrială nu putea decât să o denatureze. Femeia putea, într-adevăr, să primească bani — pentru casă, pentru podoabe, pentru plăcere, pentru nimic. Plata săptămânală însă o înjosea. Cam așa gândea acest om binevoitor și simplu care răspândea spontan în jurul lui o atmosferă de veselie și de lipsă de griji, în afara căreia el nu putea trăi. Dar se simțea, uneori, foarte împovărat de singurătate, între nevasta veșnic însărcinată și preocupată exclusiv de puii ei și mulțimea cenușie și truditore de la Pietrele Sunătoare. „Eu sunt trântorul inutil între regina stupului și albinele lucrătoare“, spunea el cu o melancolie jucăușă. Și pleca cu mașina până la Dinan, să ia trenul direct spre Paris.

Pentru acest provincial, Parisul nu putea fi decât un loc de consum și viață strălucitoare și, dacă ar fi fost după el, în preajma Operei și a Marilor Bulevarde și-ar fi căutat un apartament. Maria-Barbara, consultată conștiincios și adusă în mai multe rânduri la Paris, în vederea acestei delicate operațiuni, se hotărâse pentru cheiul Anjou din Insula Saint-Louis, al cărei orizont de frunzișuri, ape și abside se potrivea cu viața ei calmă și echilibrată. În plus, Edouard era astfel la numai cinci minute de strada Les Barres,

unde locuia mama lui împreună cu fratele lui mai tânăr, Alexandre. S-a deprins cu locuința asta a cărei noblețe și al cărei prestigiu îi măguleau fondul lui conservator, deși îl plectiseau pe petrecărețul din el, care și-ar fi dorit mai mult zgomot și mai multă strălucire.

Acest du-te-vino al lui Edouard între Paris și Bretania corespundea locului intermediar pe care îl ocupa, între cei doi frați ai săi: cel mai mare, Gustave, rămas la Rennes, în casa părintească, și mezinul Alexandre, care se făcuse luntre și punte ca maică-sa să stea împreună cu el la Paris. Era greu de închipuit un contrast mai mare decât cel dintre austeritatea oarecum puritană, dar îndestulată datorită zgârceniei lui Gustave, și dandismul țipător, afișat de Alexandre. Bretania, provincie conservatoare și religioasă prin tradiție, oferă adesea astfel de exemple, în aceeași familie, de un frate mai mare încremenit în respectul față de valorile ancestrale, combătut de un mezin subversiv, certăreț și provocator de scandaluri. Dușmănia dintre cei doi frați era înveninată în plus de un motiv material. Fără îndoială, pentru bătrâna doamnă Surin, prezența alături și cu totul devotată a fiului ei preferat era un sprijin de care nimeni nu se putea gândi să o lipsească. Dar ea trăia dintr-o sumă lunară pe care i-o plăteau cei doi fii mai mari, și din care Alexandre se înfrupta prin forța lucrurilor. Situația asta îl scotea din minți pe Gustave, care nu pierdea nicio ocazie de a face o aluzie acră la asta, acuzându-l pe Alexandre că o împiedică pe maică-sa — din motive clare de interes — să trăiască la Rennes, înconjurată de nepoatele ei, așa cum s-ar fi convenit în ordinea firească a lucrurilor.

Edouard se ferea să amintească de aceste reproșuri când îl întâlnea pe Alexandre, cu ocazia scurtelor vizite rituale pe

care i le făcea mamei sale, în așa fel încât își asuma în mod firesc rolul de intermediar familial față de toți. Era, ca și Alexandre, atras de viață și chiar de aventură, iubea lucrurile și ființele, cu toate că înclinațiile lor erau divergente, și avea o anume curiozitate care le dădea amândurora un dinamism în mișcări. Dar în vreme ce Alexandre nu conținea să conteste ordinea stabilită și să conspire împotriva societății, Edouard avea, ca și Gustave, un respect înnăscut pentru acel curs al lucrurilor pe care-l considera normal, în consecință, sănătos, de dorit, binecuvântat. Desigur, ar fi ușor să-l apropiem pe conformistul Gustave de încrezătorul Edouard, până la a-i confunda. Dar ceea ce-i deosebea profund pe cei doi frați era sufletul pe care-l puneă Edouard în tot ce făcea, aerul lui vesel și binevoitor, această știință a vieții și această mulțumire care erau înnăscute, radioase, contagioase, și care-i făceau pe oameni să vină într-un suflet și să rămână lângă el, ca pentru a se încălzi și a prinde puteri în preajma lui.

Viața duală pe care o ducea îi păruse lui Edouard, o bună bucată de vreme, o capodoperă de organizare reușită. La Pietrele Sunătoare se dăruia în întregime cerințelor fabricii și grijii față de Maria-Barbara și față de copii. La Paris, redevenea burlacul trândav și bogat, aflat în a doua lui tinerețe. Cu trecerea anilor însă, acest om prea puțin înclinat spre analiza interioară a trebuit să-și mărturisească sieși că fiecare dintre acele vieți servea drept mască pentru cealaltă și îl făcea orb față de vidul și de incurabila melancolie ce alcătuiău adevărul lor comun. De îndată ce angosa îl țintuia la Paris, după o petrecere care avea să-l readucă în singurătatea vastului apartament, ale cărui ferestre înalte și înguste adunau toate răsfrângerile de oglindă ale Senei,

se repezea, într-un elan de nostalgie, spre calda și tandra dezordine de la Cassine. Iar la Pietrele Sunătoare, când, terminându-și de făcut o toaletă exagerată, înainte de a se îndrepta spre biroul de la fabrică, se gândea la ziua nesfârșită ce i se căsca dinainte, îl apuca o nerăbdare febrilă și trebuia să se stăpânească din răspuțeri ca să nu o ia în fugă spre Dinan, unde ar mai fi putut încă să prindă rapidul de Paris. La început, se simțise ușor măgulit că în fabrică i se spunea „Parizianul“, dar din an în an simțea tot mai acut nuanța de dezaprobare și îndoială asupra competenței și seriozității lui cuprinse în porecla asta. Tot astfel, dacă multă vreme acceptase, cu un zâmbet amuzat, ca prietenii să îl considere — pe el, șarmantul, expertul dintotdeauna în arta partidelor amoroase — un provincial bogat, cam nătărău, ignorant într-ale marelui oraș, împodobit în ochii lui cu un prestigiu imaginar, acum, îl enervau părerile lor despre el, un breton prins în dezmațul parizian, o variantă masculină a Bécassinei, un Bécassin cu pălărie rotundă cu funde și încălțat cu saboți, cu cimpoiul la subsuoară. Într-adevăr, dacă această dublă apartenență, care multă vreme îl copleșise ca un spor de bogăție, căpăta de-acum pentru el aspectul unui dublu exil, al unei duble dezrădăcinări, dezamăgirea asta îi trăda descumpănirea în fața unei probleme neprevăzute, în fața unei perspective sinistre și de neconceput: faptul că îmbătrânea.

Relațiile lui cu Florence ilustrau în mod fidel acest declin. O văzuse pentru prima oară într-un cabaret, unde ea se producea la încheierea serii. Recita câteva poezii ermetice și cânta cu o voce gravă, acompaniindu-se la chitara pe care știa să o mânuiască bine. Cu origini grecești — desigur, evreică —, ea împrumuta cuvintelor, muzicii, ceva din tristețea specifică țărilor mediteraneene, care nu e